

Comunicació Oral

Títol
APRENTATGE REFLEXIU I COL·LABORATIU (ARC)
Autoria i correu electrònic de contacte
Federico Suárez García / Ana Serrano Mangas / Carme Tomás Pérez fsuarez@xtec.cat
Resum (abstract) d'unes 150 paraules
<p>La implantació d'un projecte d'Aprenentatge Reflexiu i Col·laboratiu (ARC) ha suposat per a la vida del Centre de Formació d'Adults Edelia Hernández de Viladecans l'ocasió de mobilitzar forces, estratègies i recursos propis i aliens en la consecució d'un objectiu que modifica i modificarà la seva personalitat en els propers anys. Aquest objectiu busca aconseguir l'increment de l'autonomia de l'alumnat tot incidint en la millora dels seus processos d'autoregulació. L'assoliment d'aquest objectiu passa per l'enfrontament a grans reptes com ara un inici que consideri la situació real de què es parteix, una aprovació i acolliment per part de les autoritats educatives, una acceptació dels principals actors del projecte i una metodologia, la Pràctica Reflexiva, adient a la idiosincràsia de l'Aprenentatge Reflexiu i Col·laboratiu.</p> <p>L'experiència que portem a la vostra consideració té ja una història de dos anys i ha produït uns resultats més o menys visibles tant en la comunitat educativa com en l'estructura del centre, entre els quals en podem destacar l'ús del portafolis de l'alumne.</p>
Conceptes o paraules clau
<ul style="list-style-type: none">▪ L'autonomia de l'aprenent▪ Els processos d'autoregulació▪ L'autoavaluació▪ La coavaluació▪ El cicle reflexiu
Objectius
<ul style="list-style-type: none">▪ Estimular i potenciar els processos d'autoregulació i l'autonomia de l'aprenent.▪ Millorar el tractament a la diversitat mitjançant una metodologia factible i flexible en un context integrat en el medi social del barri i de la ciutat de Viladecans.▪ Optimitzar i millorar els recursos del centre per tal de donar respostes adequades a les necessitats educatives de les persones adultes.

Exposició del treball (experiència, recerca o bona pràctica)

A. ORIGEN I GESTACIÓ DEL PROJECTE ARC

Ara fa dos cursos que el Centre de Formació d'Adults Edelia Hernández de Viladecans va iniciar un procés de canvi en la seva línia pedagògica que afectava i afecta tot el centre. La decisió d'incorporar un projecte d'Autoformació Integrada o, dit en termes més actuals, d'Aprenentatge Reflexiu i Col·laboratiu (ARC) ha estat una decisió transcendental en la vida del centre, especialment pel que fa als papers de l'alumne/a i del docent, i a l'estructura i dinàmica del mateix centre.

En l'origen de la decisió hi havia l'estímul del mateix Departament d'Educació a través del seu pla d'impuls a l'Autoformació Integrada (Acord Gov/232/2006, de 27 de desembre) i la voluntat de l'equip docent de trobar una metodologia que potenciés l'autonomia de l'alumne, millorés l'atenció a la diversitat i promogué un diàleg constructiu entre docent i aprenent en un context el més flexible i adaptable possible a la realitat de les persones adultes.

Des d'un principi vam ser conscients de la magnitud i complexitat de la tasca i vam dissenyar, en conseqüència, una estratègia que passava per:

- L'elaboració d'un projecte que planifiqués una implantació progressiva al llarg de quatre cursos, tant en el nombre de grups seleccionats com en la intensitat d'aplicació de la nova metodologia.
- L'aprovació del Consell de Centre que dotés de força legitimadora a aquest projecte.
- La notificació al Departament d'Educació de l'aprovació del projecte per tal d'aconseguir un curs d'assessorament en centre amb un assessor amb experiència en l'Aprenentatge Reflexiu i Col·laboratiu, que a més a més emprava la Pràctica Reflexiva com a mètode de treball.

B. FASES I ASSOLIMENTS DEL PROCÉS D'IMPLANTACIÓ

El treball de tot l'equip docent es va centrar, durant el primer curs d'implantació de l'ARC, 2007-2008, en l'elaboració i implantació del portafolis de l'alumne amb l'objectiu principal de potenciar els processos d'autoregulació i l'autonomia de l'aprenent. Aquest portafolis, que és una eina d'autocompanyament del mateix alumne, es va anar construint i posant en pràctica a partir d'un model extern i de les aportacions de docents i alumnes. El procés, que encara continua, ens ha proporcionat una eina no només d'autoacompanyament sinó també una eina de mediació entre alumne i docent.

Amb el portafolis aportem instruments i criteris perquè l'alumne s'autoreguli i s'autoavalui alhora que l'ajudem a recollir evidències dels seus assoliments i del seu procés d'aprenentatge. El portafolis comporta també unes maneres de fer que, tot i obrar subtilment, redimensionen el paper de l'alumne i del mateix professor. Aquest redimensionament col·loca l'alumne en un pla on les coordenades són reflexió, autogestió, autoavaluació, responsabilitat i fa que el professor ultrapassi el seu paper d'expert i avaluador per incorporar el d'acompanyant i guia en el procés d'aprenentatge de l'alumne.

Degut a la complexitat de l'aplicació de l'Aprenentatge Reflexiu i Col·laboratiu en general i de la introducció del portafolis en particular s'ha hagut de treballar en fases.

Durant el primer trimestre del curs 2007-2008 es va elaborar i implantar una guia de treball per als grups de Graduat en Educació Secundària III, GES III, de Formació Instrumental III, CFI III (nivell anterior al GES), i de preparació a proves de CFGM, CFGS i majors de 25 anys.

En el segon trimestre d'aquell curs es van fer revisions i modificacions de les guies de treball, i es va completar el portafolis de l'alumne amb fitxes d'autoavaluació i de revisió de portafolis en els grups de GES III i CFI III. Alhora, s'anava potenciant la pràctica de l'autocorrecció en els alumnes tot adaptant els materials de treball.

Finalment, en el tercer trimestre, s'incorpora el grup de GES II i s'introdueix la coavaluació entre professor i alumne en els grups de GES i CFI III.

Els primer i segon trimestres del curs 2008-2009, segon curs de la implantació, serveixen per consolidar assoliments i pràctiques del curs anterior i per revisar en profunditat el portafolis de l'alumne de GES i CFI.

En el tercer trimestre es proporciona un model de portafolis consensuat per a GES i CFI i es pren la decisió d'estendre'n el seu ús als cursos de preparació a proves d'accés a cicles formatius i a majors de 25 anys.

C. LA PRÀCTICA REFLEXIVA EN LA IMPLANTACIÓ DEL PROJECTE

El treball de l'assessor, accidentalment membre del claustre i coordinador del projecte, s'ha recolzat en tres característiques pròpies del formador en pràctica reflexiva: el formador com a expert en Aprenentatge Reflexiu i Col·laboratiu, el formador com a "coach" o entrenador, per dir-ho en paraules més entenedores però potser no gaire exactes, i el formador com a líder en les sessions d'assessorament. Per necessitats de la seqüenciació i complexitat del procés d'implantació del projecte, l'assessorament s'ha hagut de desenvolupar en dues fases molt diferenciades en contingut i estratègia.

1. PRIMERA FASE

En una primera fase que correspon al primer curs, 2007-2008, l'objectiu de l'assessorament més immediat que es va haver d'enfrontar va ser el de proporcionar els instruments i estratègies de l'Aprenentatge Reflexiu i Col·laboratiu dins d'una dinàmica de centre prèvia en funcionament, i intentant fer-hi una invasió mínima.

La immediatesa de l'objectiu d'aquest primer curs, l'abast general i de llarg termini del projecte ARC i la delicadesa amb què se l'havia d'iniciar va fer que s'establissin dues línies mestres en la intervenció de formació en centre. D'una banda, s'havien d'introduir els principis pedagògics i metodològics del projecte ARC, iniciar un cicle reflexiu que permetés el claustre d'apropiar-se'ls i establir les connexions amb el que ja érem, fèiem i teníem; i d'altra banda, calia aplicar estratègies i instruments propis de l'ARC en els grups seleccionats com a avantguarda sense que els docents implicats en tinguessin el suficient coneixement i domini. Val a dir que aquesta segona línia d'intervenció va ajudar

enormement a la comprensió del que significa l'ARC i de les seves repercussions en els processos d'ensenyament - aprenentatge.

L'assoliment d'aquest objectiu tant immediat del primer curs d'assessorament passava necessàriament per la realització d'un únic pla d'acció que implicava el treball reflexiu i col·laboratiu de tot el claustre: engegar, conduir i avaluar l'elaboració del portafolis de l'alumne i del seu ús per a la millora dels seus processos d'autoregulació i reflexió, processos que estimulen per la seva banda les capacitats d'autoavaluar-se, de prendre decisions i d'assumir responsabilitats en tant que aprenent.

➤ INSTRUMENTS I ESTRATÈGIES DE LA INTERVENCIÓ DEL FORMADOR

Quatre han estat les premisses que el formador ha considerat a l'hora de preparar i conduir les sessions i intersessions del curs d'assessorament al CFA Edelia Hernández:

1. Partir de la realitat immediata del centre Edelia Hernández en cada etapa del procés.
2. Augmentar els nivells de complexitat, aprofundiment i extensió d'aplicació del projecte ARC de manera gradual i adaptada als successius estats del procés.
3. Aplicar la Pràctica Reflexiva en les sessions i intersessions del curs d'assessorament.
4. Establir de manera explícita en totes les sessions i intersessions, pautes i prioritats relacionades amb els objectius, les tasques i la temporització.

Es van programar nou sessions i vuit intersessions en què els instruments emprats eren:

- Amb caràcter general, un programa de la sessió amb els apartats següents:
 - Marc referencial de la sessió.
 - Objectius i continguts de la sessió.
 - Seqüència d'activitats amb pautes de temps, de realització i de conclusió.
 - Seqüència de tasques intersessions amb repartiment de responsabilitats, establiment d'un calendari concret, especificació de la finalitat i de les connexions amb la sessió posterior.
- Amb caràcter més o menys excepcional:
 - Qüestionaris metacognitius.
 - Lectures sobre aspectes teòrics de l'ARC o el portafolis.
 - Graelles per analitzar i contrastar aspectes de models d'elements del portafolis i de pràctiques d'aula que s'hi relacionen.
 - Enquestes a alumnes i professors

Les estratègies emprades en les sessions d'assessorament no seguien explícitament l'esquema ortodox del Cicle Reflexiu, però contenien els seus tres constituents: autoanàlisi individual i moltes vegades realitzada en intersessions, contrast en gran grup i redescrípció també en gran grup. La sessió consecutiva partia del que es conclouïa en la redescrípció de l'anterior i del que s'anava elaborant i recollint intersessions. Aquesta dinàmica de treball implicava un esforç no gens menyspreable a l'hora de recollir i processar les conclusions de les sessions, els resultats de l'aplicació i les valoracions que se n'estaven fent per part d'alumnes i professors. Amb aquest afany de documentar tot el procés i d'extreure'n indicadors de canvi, satisfacció i assoliments es va elaborar una macroenquesta per als

alumnes les conclusions de la qual, juntament amb l'avaluació final dels professors sobre el projecte i el curs d'assessorament, van establir els objectius per al curs 2008-2009.

Com ja s'ha esmentat anteriorment, hi havia una altra línia de treball que era essencial per fonamentar tot el procés d'implantació en els principis pedagògics de l'Aprenentatge Reflexiu i Col·laboratiu, que circumstancialment havia de focalitzar-se sobre l'ús i les implicacions del portafolis de l'alumne. Per promoure aquesta reflexió vam treballar sobre set qüestionaris metacognitius que pretenien ressaltar les diferents dimensions del portafolis de l'alumne. Els set qüestionaris giraven al voltant de set grans preguntes les respostes de les quals estaven mediades per múltiples preguntes que destacaven el valor multifuncional i les grans possibilitats d'aquest instrument.

2. SEGONA FASE

Correspon al segon curs, 2008-2009. En aquesta segona fase, amb el claustre havent-se apropiat d'eines i estratègies de l'ARC, vam poder treballar seguint també dues línies paral·leles i complementàries. En una línia més continuïsta amb el curs anterior, vam ser capaços de revisar i millorar el portafolis de l'alumne: el seu format, la seva estructura i el seu ús com a eina d'autoacompanyament i mediació. També vam aprofundir en la coavaluació professor-alumne i de com transferir a l'alumne pautes i criteris per a la seva autoavaluació. Aquesta primera línia de treball es feia paral·lelament a les sessions de formació en centre i dins de sessions de coordinació més pròpies de la vida normal d'un claustre per tal de transferir dinàmiques, estratègies i instruments de què els docents s'havien apropiat en el curs anterior perquè esdevinguessin realitats quotidianes. Una segona línia de treball es va desenvolupar al llarg de sis sessions d'assessorament i cinc intersessions i buscava especialment millorar les dinàmiques de treball en grup a través de plans d'actuació generats i realitzats dins del propi claustre a partir de necessitats sorgides i detectades al llarg de la implantació del projecte ARC.

➤ INSTRUMENTS I ESTRATÈGIES DE LA INTERVENCIÓ DEL FORMADOR

Al llarg de les sessions i intersessions es van utilitzar els mateixos instruments del curs anterior i es va afegir un de més concret i precís, el pla d'acció, que ens va permetre elaborar:

- Un calendari global per a tot el GES
- Una base de recursos didàctics encara en creixement
- Una guia d'acollida per als alumnes de proves d'accés
- I molt especialment un portafolis del docent per al treball d'aula

Aquestes sessions responien més que no pas les del curs anterior en l'aspecte formal a l'ortodòxia de la pràctica reflexiva a l'hora de:

- seguir un cicle reflexiu (autoanàlisi → contrast → redescrípció)
- partir del jo (persona / docent) per arribar al gran grup (claustre)
- fer palès la co-construcció de coneixement al final del cicle reflexiu

A tall de conclusió podríem dir que el projecte ARC i la seva implementació mitjançant la pràctica reflexiva ha permès, al cap de dos cursos i de manera fefaent, modificar en diferents graus els papers d'alumnes i professors i les seves interrelacions; establir una cultura de centre i un llenguatge comú; i crear dinàmiques en el si del claustre que estimulen la reflexió i la projecció cap a un futur ple de reptes.

Resultats, conclusions i prospectiva

Com a resultats més constatables podem esmentar:

- L'ús del portafolis com a instrument viu i com a eix central de la nostra pràctica docent en tant que propicia i millora el processos d'autoregulació, l'autoavaluació i la coavaluació.
- La creació d'un llenguatge comú i d'una nova cultura de centre.
- El manteniment d'un continu estat de reflexió i discussió conjunts que estimula l'acceptació de nous reptes amb la sensació que s'està avançant en la direcció prevista.

Aquesta sensació d'avançament ve estimulada per l'aparició de reptes immediats com ara:

- La millora de l'avaluació en les seves diferents formes (heteroavaluació, autoavaluació, coavaluació, formativa, acreditativa...)
- El treball per competències.
- El treball en entorns fora de l'aula com ara l'aula d'autoformació o l'espai virtual.

Qüestions i/o consideracions per al debat

- Com connectem el que ja som, fem i tenim amb el treball per competències?

Bibliografia

- Arumí, Marta. (2006) Incidència d'una acció pedagògica dirigida a l'autoregulació... UPF, Barcelona.
- Esteve, O. (2001), "Cap a l'autonomia de l'aprenent. L'enfocament per tasques en l'ensenyament de llengües estrangeres com pont d'unió entre el treball en autoaprenentatge i l'aprenentatge a l'aula", Escola Catalana, Barcelona, Òmnium Cultural, nº 377, febrer de 2001, pp. 18-20
- Suárez, F. i Serrano, A. (2007). Projecte d'Autoformació Integrada. CFA Edelia Hernández
- Suárez, F. i equip docent del CFA Edelia Hernández. (2008). Portafolis de l'assessorament al CFA Edelia Hernández per a la implantació del Projecte ARC, primer curs. CFA Edelia Hernández.
- Suárez, F. i equip docent del CFA Edelia Hernández. (2009). Portafolis de l'assessorament al CFA Edelia Hernández per a la implantació del Projecte ARC, segon curs. CFA Edelia Hernández.

